

Resultat från inventeringar av kungsörn i Sverige 2014

Nationell sammanställning över länsstyrelsernas resultat
från inventeringar av kungsörn

Resultat från inventeringar av kungsörn i Sverige 2014
Inventeringsrapport från Viltskadecenter, SLU
Rapportnummer: 2014-9

Utgivningsdatum: 2014-12-17
Författare: Maria Levin, Viltskadecenter, SLU; Michael Schneider, Naturvårdsverket

Version	Utgivningsdatum	Förändring
1.0	2014-12-17	Publicerad rapport

Denna rapport kan beställas från:
Viltskadecenter, SLU, Grimsö forskningsstation,
730 91 Riddarhyttan

Rapporten kan även laddas ned som pdf-dokument från Viltskadecenters webbplats:
www.viltskadecenter.se

Omslagsbild: Ringmärkt kungsörn
Foto: Johan Träff

ISBN: 978-91-86331-70-2

© Viltskadecenter, SLU 2014

Innehåll

Inledning	2
Mål för kungsörnen.....	2
Metodik	3
Kriterier för att fastställa en häckning	4
Dokumentation.....	5
Resultat	6
Karta	8
Diskussion	9
Nuvarande inventeringssystem	9
Kungsörnsstammens utveckling.....	9
Litteratur	10

Inledning

De stora rovdjuren björn, varg, lo, järv och kungsörn är en del av Sveriges natur som har fått alltmer uppmärksamhet under de senaste åren. Utredningar har genomförts, regeringen har lämnat propositioner, riksdagen har tagit en rad beslut och diskussionerna i samhället är många. En fungerande och anpassad förvaltning av arterna är en förutsättning för att målen som har satts för rovdjurens antal, utbredning och påverkan på människors liv ska kunna nås. Därför behöver de förvaltande myndigheterna bra kunskap om rovdjursstammarnas storlek, spridning och dynamik. Denna kunskap tas fram med hjälp av omfattande inventeringsinsatser.

Enligt 8 § i förordning (2009:1263) om förvaltning av björn, varg, järv, lo och kungsörn ansvarar länsstyrelsen för inventeringen av de stora rovdjuren i respektive län. Inventeringarnas resultat ska lämnas till Naturvårdsverket. Enligt 9 § samma förordning ska Naturvårdsverket varje år granska och fastställa de av länsstyrelserna inlämnade inventeringsresultaten. För kungsörn har Naturvårdsverket gett Viltskadecenter i uppdrag att sammanställa den information som länsstyrelserna lämnar in.

Norge och Sverige har under de senaste åren genomfört en gemensam översyn av inventeringsmetodiken för björn, varg, järv och lo. En gemensam inventeringsmetodik underlättar jämförelser mellan länderna, sammanställningar på internationell nivå och den förvaltning av rovdjursstammarna på populationsnivå som eftersträvas (Linnell, m fl, 2008). För kungsörn har ett sådant samordningsarbete varit ganska intensivt under tidigare år och även innefattat Finland. Arbetet utmynnade i en gemensam rapport (Ekenstedt och Schneider, 2008), men sedan dess har metodutvecklingen skiljt sig åt en del i Norge och Sverige. En förnyad gemensam översyn har inte kommit igång ännu.

I den här rapporten redovisas en nationell sammanställning av länsstyrelsernas inventeringsresultat beträffande antalet besatta revir och kända häckningar av kungsörn som registrerades 2014.

Mål för kungsörnen

Inventeringarna är avgörande för att man ska kunna bedöma om man når de mål som satts för kungsörnen på såväl nationell (jfr Hjernquist, 2011) som regional (t ex Schneider, 2006) nivå. Enligt regeringens proposition om En hållbar rovdjursförvaltning (prop. 2012/13:191, s 47) är målen för kungsörnen att kungsörnsstammens referensvärde för gynnsam bevarandestatus när det gäller populationen i Sverige ska vara totalt 150 registrerade häckande par, och att kungsörnens

referensvärde för gynnsam bevarandestatus när det gäller utbredningsområdet i Sverige ska vara hela landet. Betydelsen av ”referensvärde” följer definitionen enligt EU:s art- och habitatdirektiv (direktiv 92/43/EEG) och innebär således det lägsta antalet djur som behöver finnas i Sverige, respektive det minsta området där arten behöver förekomma. Referensvärdet för populationen är därför inte det antal djur som ska finnas i landet, utan golvet för populationens storlek. Inga övre gränser har satts för rovdjurspopulationerna i Sverige. De ska istället bestämmas av de naturliga förutsättningarna och en eventuell nödvändighet att anpassa antalet djur i vissa områden för att förhindra allvarliga problem.

Riksdagen har i sitt beslut den 10 december 2013 (bet. 2013/14:MJU7, rskr. 2013/14:99) förtydligat det av regeringen föreslagna målet för kungsörnspopulationen på så sätt att den anser att begreppet *antalet registrerade häckande par* avser *antalet par som har lyckats med häckningen*. Riksdagen utgår också från att ansvariga myndigheter aktivt arbetar med åtgärder för att stödja kungsörnsstammens tillväxt och vidare utbredning och framhåller vikten av att kungsörnens behov av livsmiljö tillgodoses.

Metodik

Inventeringsmetodiken följer Naturvårdsverkets föreskrifter och allmänna råd (NFS 2007:10) om inventering av björn, varg, järv, lodjur och kungsörn, ändrade genom föreskrifterna NFS 2012:1, NFS 2012:12 och NFS 2014:23. Vid inventering av kungsörn ska den inventeringsmetod användas som anges i bilaga 1 till föreskrifterna (i sin senaste lydelse i NFS 2014:23).

Inventeringens utförande

Det är länsstyrelserna som har ansvaret att inventera rovdjuren. När det gäller kungsörn samverkar länsstyrelserna i stor utsträckning med kungsörngrupperna, som tillhör de ornitologiska regionalföreningarna och som är organiserade i föreningen Kungsörn Sverige. I området väster om odlingsgränsen i Norrbottens och Västerbottens län och motsvarande fjäll och fjällnära områden i Jämtlands län är det främst länsstyrelsernas fältpersonal som genomför inventeringen av kungsörn. Öster och söder därom är det framför allt kungsörngrupper som genomför fältarbetet, ofta på uppdrag av respektive länsstyrelse. Inventeringsresultaten sammanställs av länsstyrelserna och kungsörngrupperna i respektive län och rapporteras av länsstyrelserna till Viltskadecenter.

Metodiken för inventering av kungsörn beskrivs i detalj i åtgärdsprogrammet för arten (Hjernquist, 2011) och sammanfattas även i den nationella förvaltningsplanen (Naturvårdsverket, 2013). Allmänt vedertagna inventeringsmetoder för fågel är olämpliga för inventering av

kungsörn, varför en särskild metodik har utvecklats för arten. Eftersom kungsörn häckar i olika naturtyper anpassas metodiken också utifrån detta.

Målet med inventeringsverksamheten är att i möjligaste mån inventera kungsörnspopulationen i hela utbredningsområdet och att besöka alla kända revir minst en gång under häckningsperioden (februari–augusti) varje år. Inventeringen är uppdelad i två delar; en insats på våren och en på sommaren. Syftet med vårinventeringen är att konstatera revirhävdande par, ruvande fåglar eller ensamma individer i kända revir. Syftet med sommarinventeringen är att dokumentera häckningsresultat. Vid sommarinventeringen räknas antalet ungar och om möjligt bedöms ungaras ålder. Ringmärkning av ungar genomförs i en del fall.

Antalet kända revir uppdateras årligen och omfattar även historiska revir och således områden där det idag inte finns kungsörnar. Antalet kontrollerade och besatta revir ger en bättre bild av inventeringsinsatsen och av kungsörnsstammens aktuella status.

Kriterier för att fastställa en häckning

Enligt bilaga 1 i NFS 2014:23 ska följande kriterier användas för att fastställa häckning av kungsörn:

1. Påbörjad häckning av kungsörn får fastställas tidigast då ruvning påbörjats.
2. Häckning ska anges som: lyckad häckning, häckning med okänt resultat eller misslyckad häckning.
 - a. Lyckad häckning av kungsörn ska bedömas om
 - i. synobservation görs i boet tidigast den 1 juni av minst en unge
 - ii. synobservation görs före den 15 september av minst en flygg unge som observeras i ett känt revir.
 - b. Häckning med okänt resultat ska bedömas om
 - i. synobservation görs i bo av ägg och/eller av ruvande fågel
 - ii. synobservation görs i boet av minst en unge före den 1 juni, varefter inget återbesök har gjorts.
 - c. Misslyckad häckning föreligger om
 - i. ingen unge, död unge, rötägg eller äggrester konstateras i bo före den 15 juli, där tidigare under inventeringsperioden ruvande fågel, ägg eller unge konstaterats.

Dokumentation

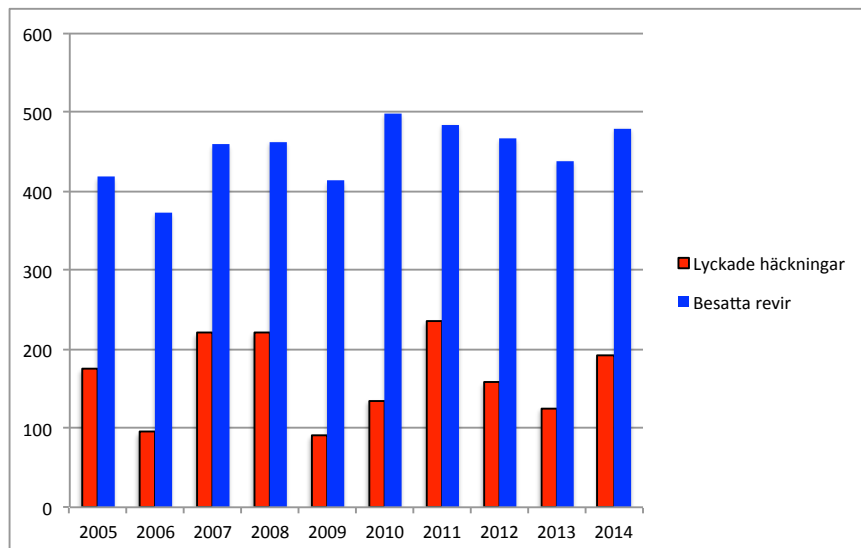
Enligt 13 § i Naturvårdsverkets föreskrifter (NFS 2014:23) om ändring i Naturvårdsverkets föreskrifter och allmänna råd (NFS 2007:10) om inventering av björn, varg, järv, lodjur och kungsörn ska dokumentation av rovdjursobservationer ske genom länsstyrelsernas inventeringsansvariga och fältpersonal samt samebyarnas och organisationernas inventeringssamordnare i Naturvårdsverkets tillhandahållna databas. Det är länsstyrelsen som ansvarar för att samtliga observationer av betydelse för inventeringsresultatet dokumenteras i databasen. När det gäller kungsörn finns dock för närvarande ingen databas som kan användas för en sådan dokumentation, utan länsstyrelserna har löst registerhållningen av data om kungsörn på olika tillfälliga sätt. Viltskadecenter hämtar därför in inventeringsresultaten gällande kungsörn direkt från länsstyrelserna. Någon granskning av inventeringsresultaten görs inte i dagsläget.

Resultat

För år 2014 redovisas totalt 480 av kungsörn besatta revir i Sverige. I reviren konstaterades 243 häckningar av kungsörn (tabell 1 och figur 2). Av dessa var 192 lyckade och 49 misslyckade. För två häckningar var resultatet okänt. De totalt 192 lyckade häckningarna var fördelade på 15 län. Flest lyckade häckningar konstaterades i Norrbottens (58 st) och Västerbottens (45 st) län. Ungefär två tredjedelar av de lyckade häckningarna fanns inom renskötseområdet.

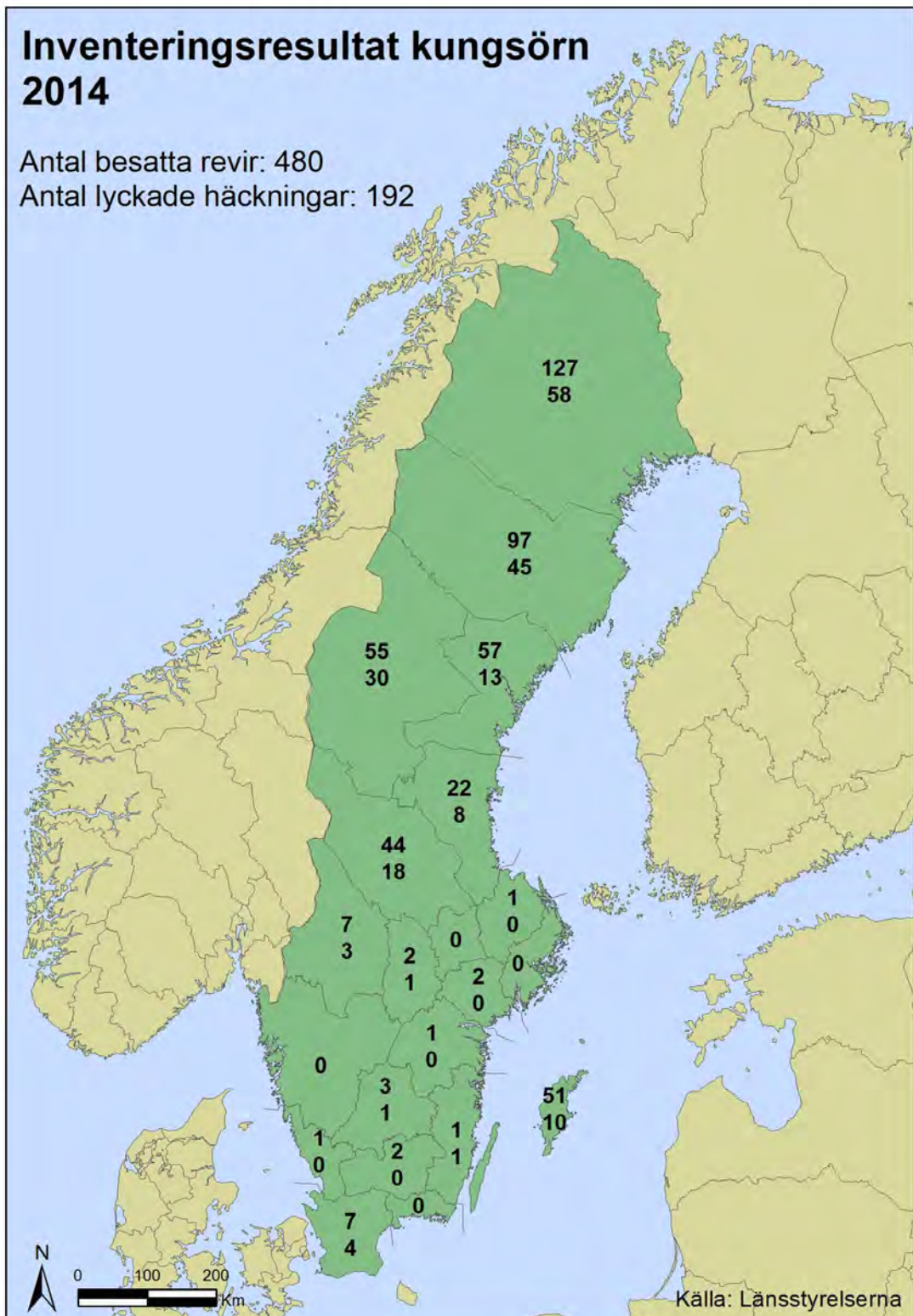
Tabell 1. Antal häckningar och revir av kungsörn rapporterade av länsstyrelserna inventeringssäsongen 2014.

Län	Häckningar 2014				Revir 2014		
	Lyckade	Okänt resultat	Misslyckade /Avbrutna	Totalt	Redovisade besatta	Besökta (kontrollerade)	Kända totalt
Stockholm	0	0	0	0	0	0	0
Uppsala	0	1	0	1	1	1	1
Södermanland	0	0	0	0	2	2	2
Östergötland	0	0	0	0	1	2	3
Jönköping	1	0	0	1	3	5	5
Kronoberg	0	0	2	2	2	6	6
Kalmar	1	0	0	1	1	1	1
Gotland	10	0	18	28	51	56	57
Blekinge	0	0	0	0	0	0	0
Skåne	4	0	3	7	7	9	9
Halland	0	0	1	1	1	3	3
Västra Götaland	0	0	0	0	0	0	0
Värmland	3	0	2	5	7	7	7
Örebro	1	0	0	1	2	2	2
Västmanland	0	0	0	0	0	0	0
Dalarna	18	0	3	21	44	55	57
<i>Varav i rensk.omr.</i>	2	0	1	3	8	10	12
Gävleborg	8	0	4	12	22	25	25
Västernorrland	13	0	4	17	57	57	63
<i>Varav i rensk.omr.</i>	10	0	2	12	37	40	45
Jämtland	30	0	3	33	55	131	141
Västerbotten	45	1	1	47	97	161	187
Norrbotten	58	0	8	66	127	254	254
Hela landet	192	2	49	243	480	777	823
<i>Varav i rensk.omr.</i>	145	1	15	161	324	596	639
<i>Varav utanför rensk.omr.</i>	47	1	34				

Figur 1. Antal lyckade häckningar och besatta revir av kungsörn rapporterade av länsstyrelserna 2005-2014.

Karta

Figur 2. Resultat från inventeringen av kungsörn 2014 enligt länsstyrelsernas sammanställning. Siffrorna anger antal besatta revir respektive antal lyckade häckningar i varje län.

Diskussion

Nuvarande inventeringssystem

Inventeringarna är organiserade på olika sätt i de olika länen. Samordningen mellan länsstyrelserna och Kungsörn Sverige är inte alltid 100 %, varför siffrorna i vissa län kan skilja sig något, beroende på vem man frågar. Vid eventuella skillnader är förmodligen länsstyrelsens siffror ett minimumtal.

Det är viktigt att den kunskap som finns samordnas på bästa sätt. För att inventeringarna av kungsörn ska hålla så hög kvalitet som möjligt bör länsstyrelserna och kungsörnsgrupperna sträva efter att fortsätta samverka i en positiv anda. Det kan ta en del tid, men förhoppningsvis ge mer långsiktigt hållbara resultat (t ex Mebus, 2013).

Kungsörnsstammens utveckling

Efter några år av nedgång i såväl antalet rapporterade besatta revir som antalet konstaterade lyckade häckningar har båda variablerna ökat igen år 2014. Ökningen har främst skett i landets norra delar och kan sannolikt mest hänföras till en ökad tillgång till bytesdjur ute i markerna. Vid sidan av vädret i början av häckningssäsongen anses sorkcyklerna vara den huvudsakliga faktorn som påverkar kungsörns häckningsframgång i norra Sverige (t ex Länsstyrelsen Västerbotten 2014) och därmed stammens dynamik för hela landet.

Med 192 lyckade häckningar ligger kungsörnsstammen år 2014 över det av riksdagen fastställda referensvärdet för populationsstorlek, som är 150 lyckade häckningar. Trots ett ökat antal lyckade häckningar i år anses dock ungdproduktionen i stort vara för låg för en långsiktigt positiv utveckling av populationen (SOU 2007:89, Nygård, 2013, Dahlén och Orrhult, 2013).

Litteratur

Dahlén, B. och Orrhult, S. (2013) Kungsörn i Sverige 2013. - sidorna 30-31 i: Nygård, T., Auran, J.O., Gjershaug, J.O., Knoff, K. & Østerås, T.R., Nordisk kongeørnsymposium 2013. - NINA Rapport 1001.

Ekenstedt, J., Schneider, M. (red.) (2008) *The Golden Eagle (Aquila chrysaetos) in the North Calotte Area 1990-2007*. – Nordkalottrådets publikationsserie, rapport nr. 55, Nordkalottrådet

EU:s art- och habitatdirektiv (direktiv 92/43/EEG om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter)

Hjernquist, M. (2011). *Åtgärdsprogram för kungsörn 2011–2015*. - Naturvårdsverket rapport 6430.

Linnell J, Salvatori V & Boitani L (2008). Guidelines for population level management plans for large carnivores in Europe. Contract nr. 070501/2005/424162/MAR/B2. Final version 1st July 2008.

Länsstyrelsen Jämtland (2014) Slutrapport gällande inventeringsresultat för lodjur, järv, varg och kungsörn i Jämtlands län 2013/2014. Dnr. 502-7563-2014.

Länsstyrelsen Norrbotten (2014) Inventering av järv, lo, varg och kungsörn i Norrbottens län - slutrapport för inventeringssäsongen 2013-2014. Dnr. 502-12259-2014.

Länsstyrelsen Västerbotten (2014). Inventering av järv, lo, varg, björn och kungsörn i Västerbottens län - Slutrapport för inventeringssäsongen 2013-2014. Dnr. 502-8100-2013.

Länsstyrelsen Västernorrland (2014). Slutrapport gällande inventeringsresultat för lodjur, järv, varg, björn och kungsörn i Västernorrlands län 2013-2014. Dnr 502-7447-2014.

Mebus, F. (2013) Utmaning att integrera kunskap mellan byråkrater och praktiker. – Biodiverse 1/2013:10.

Naturvårdsverket (2013) Nationell förvaltningsplan för kungsörn 2013-2017. – Rapport från Naturvårdsverket.

Nygård, T. (2013) Har vi en bærekraftig kongeørnbestand i nord? - sidorna 20-22 i: Nygård, T., Auran, J.O., Gjershaug, J.O., Knoff, K. & Østerås, T.R., Nordisk kongeørnsymposium 2013. - NINA Rapport 1001.

Schneider, M. (2006) Kungsörnen *Aquila chrysaetos* i Västerbottens län. Förvaltningsplan för åren 2006-2010. – Meddelande 10-2006, Länsstyrelsen Västerbotten.

SOU 2007:89. Rovdjuren och deras förvaltning. Betänkande av utredningen om de stora rovdjuren. – Stockholm.

Viltskadecenter är ett nationellt kunskaps- och servicecenter för myndigheter, organisationer, djurägare, markägare och allmänheten. Vårt mål är att bidra till att begränsa skador och konflikter som orsakas av fredade viltarter, framför allt stora rovdjur och betande fåglar. Vi arbetar på uppdrag av Naturvårdsverket sedan 1996 och tillhör institutionen för ekologi vid SLU, Sveriges Lantbruksuniversitet.

Viltskadecenter, Grimsö Forskningsstation, 730 91 Riddarhyttan
www.viltskadecenter.se

ISBN 978-91-86331-70-2